

POMIERNY (141) *ai*

pomierny (139), **pomiarny** (2); pomierny : pomiarny *SarnStat* (2:2).

o oraz e jasne; w pomiarny a jasne.

comp pomierniejszy (2); -ejszy (1), -(e)jszy (1).

sg *m N* pomierny, pomierniejszy (32). ◇ *G* pomiern(e)go (17). ◇ *D* pomiern(e)mu (1). ◇ *A* pomierny (8), pomiern(e)go (1). ◇ *I* pomiernym (3). ◇ *L* pomiernym (7). ◇ *f N* pomierną (17). ◇ *G* pomiern(e)j (2). ◇ *D* pomiern(e)j (1). ◇ *A* pomierną (4). ◇ *I* pomierną (2). ◇ *L* pomiern(e)j (1). ◇ *n N* pomiern(e) (9). ◇ *G* pomiern(e)go (7). ◇ **[A pomiern(e).]** ◇ *I* pomiernym (4). ◇ *L* pomiernym (2). ◇ *pl N m pers* pomierni (2). *subst* pomierné (8); -é (1), -(e) (7). ◇ *G* pomiernych (7). ◇ *D* pomiernym (1). ◇ *A subst* pomiern(e) (1). ◇ *I m* pomiern(e)mi (1). *f* pomiern(e)mi (1). *n* pomiern(e)mi (1). ◇ *L* pomiernych (1).

Sł stp brak, Cn notuje, Linde także XVII – XVIII w.

1. *Umiarkowany; mediocris Modrz, Volck; moderatus Modrz; mensurabilis Cn* (132) : **[pomierny/ Mediocris. Volck Sssv.]**

a. *W ujęciu ilościowym lub wartościującym: Średniej wielkości, ilości, natężenia, długości trwania, wartości, stopnia* (75) : *GroicPorz* c4, C4v; Ale wżákęś iuz słyżał iż pomierne iedło/ Vbiory/ krotochwile/ nie ták iáko bydło/ Z rozmyłtem tym poważni zázwždy száfowáli *RejWiz* 16v; Bo iákom pirwey mowił/ życźliwość pomierna/ Iešt to fláchetny klenot *RejWiz* 42v, 17v [2 r.], 18 marg [2 r.], 62 [2 r.], 163, 188v marg (15); Wielka tu rozność iest/ iedney od drugiey *[białej głowy]*/ y niewiem komuby sie tey fáłżz podobác/ á oney pirwłzey pomierne ochędoštwo/ á szczyrość nie podobác mogła. *GórnDworz* G2, O4v, Ii7; *RejPos* 257; A ták pomierny gniew nie iestći gniew ále roštropne karanie á nápomínanie *RejZwierc* 77v; Iáko poćcwý człowiek iuz w słuźnych správach poštánowiony pomiernego á poboźnego gošpodárftwá swego ma roštropnie vzywác. *RejZwierc* 106, Bv, 15v, 26, 60, 72 (15); *ModrzBaz* 11; Bo pomierne pićie y iedzenie/ iż się łáčno štrawić może/ obraca się w krew dobrą y w pošilenie twoie. *WerGość* 227; dla wielkiey swobody siła Pańštw vpádło/ ktore trwác mogły gdyby były pomierną Wolność záchowác chćiály. *GórnRozm* Bv, Bv [3 r.]; *Phil N*; *CzahTr* Cv.

W połączeniach szeregowych (9): Boć y vbior nie wádzi gdy ná nim forboty/ Vpštrzone pocźćiwostí/ á bramy ze cnoty/ Pomierny/ niefkukłány/ dziwnie wymyšlony/ Gdyż ieden bywa krotki/ á drugi z ogony. *RejWiz* 18, 18; przedię káždy štan/ gdyż iákožkolwiek záchowa powinność šwoię pocźćiwą/ poboźną/ pomierną/ á nic sie nie vnoši od przyštynośći šwoiey/ iednoštayne przywileie ma od Pána šwego nádáne *RejZwierc* 51v; Azažby nie lepiej poboźney/ pomierney/ poćciwey/ á nie ožárłey biełiády y krotofile vzyć? *RejZwierc* 59v, 31v, 158, 165, 173v; A to teź iest rzecz pewna y prawdźiwa/ iż prze vtrátę niepotrzebną niłzcieią bogáctwá/ á prze škromny á pomierny y porządny šzáfunek/ množą się. *ModrzBaz* 22.

W przeciwstawieniach: »pomierny ... niemierny, gwałtowny, wielki« (3): Y dešzcz pomierny tedy zázwždy pićkniej zioła ożywia y zázieniewa niźli ow gwałtowny/ bo gwałtowny álbo potłucze álbo z błóthem pomieřza. *RejZwierc* 15; Bo pomierne rzeczy/ Rzeczpořpolitą twierdzą y záchowuią oneę ćálą/ á nie mierne zgubić ią muřzą. *GórnRozm* M3, Bv.

W charakterystycznych połączeniach: *pomierna(-y, -e) biesiada, chwała, cnota, deszcz, dostatek, gniew, gospodarstwo (2), jedło (jedzenie) (5), karanie (2), krew, krotochwile (3), kształt, lekarstwo, majątność, miłość, muzyka (muzyczka) (5), napominanie, ochędostwo, picie, pokora (2), poskoki [= podskoki], postanowienie, postępek, potraweczka, powinność, pożartek [= żart], praca, przechadzka, przejażdżka, rozważenie rzeczy (2), rzeczy, sprawy, statek, szafarstwo (szafunek) (2), trzeźwość (2), ubior (4), utrapienie, używanie dobrodziejstwa, wolność (5), ziołka, żal, życzliwość; pomierny na wszem (2).*

Wyrażenie: »pomierny stan (a. stanik, a. staniczek)« [szyk 10:4] (14): Ták rádżę vcz lie káždy łtanu pomierneho/ Cnoty/ łławy pocźciwey/ vmyłtu wiernego. *RejWiz* 17v, 14 marg, 15v, 76v, Cc8v; Ale ten zacny Lukafz/ nie pátrzy nic tego/ Vżywa łtanu łwego/ ná włzem pomierneho. *RejZwierz* 72; A ilekolwiek iełt piłmá/ ząwždy Pan tákowe ludzi/ ktorzy w pomiernym łtanie żywą/ miłóściwie ku ich káždym pociecham przywodzić raczył. *RejPos* 185; Bogacz fráfunki gdy nawięłtze miewa/ Pomierny łtanik w ten czás ząwždy łpiewa. *RejZwierc* 227, 31v, 35, 101, 111v, 218, 229.

Szeregi: »mały a pomierny« (1): Iełli iełt wielka gđzie ná łwiećie Wolność/ tedyc teź máła a pomierna Wolność byđz gđzie mułi *GórnRozm* Bv.

»pomierny a pocźciwy« [szyk 2:2] (4): A ták nie gánić tu Pan pocźciwego á pomierneho vżywánia dobrodzyeyłtwa łwego/ ále gáni w tym hárdę á wyniołte myłli ludzkie *RejPos* 306; A pomierną á pocźciwą vkładnołcyą záchoway lie káždemu *RejZwierc* 25v, 17v, 35. [Ponadto w połączeniach szeregowych 6 r.]

»roztropny (a. roztropnie rozważny) a (i) pomierny« (2): A ták potrzebny iełt gniew poćciwego człowieká/ áby rołtropnym á pomiernym nápominiánim/ [...] niłzczył/ [...] ty łprołne włzeteczeńłtwa ludzkie. *RejZwierc* 78, 106v.

»rozumny a ktemu pomierny« (1): Y miłóć gdy rozumna á ktemu pomierna/ Iełt wierz mi rzecz vczćiwa/ á gdy ktemu wierna. *RejWiz* 39.

»spokojny a pomierny« (1): A włzakoź to łnadź náłzczeńłwiłzy iełt/ ktho nic ni od kogo nie potrzebuie/ [...] tylko to łobie obierze/ áby w łpokojnym á pomiernym łtaniku łwym żywotá łwego vžiwał *RejZwierc* 101.

b. W ujęciu jakościowym: *Powłciągliwy, unikający przesady* (57) : A ziczi mi panv woyewodzie jako sąłłiadowy náłłzemv pomiernev abi on wełdrowyv długo wtim panstwie panował *LibLeg* 10/149v; A ząwždy towarzyłtwa łzukay pomierneho/ S tymi ząwždy vżywiełz po myłli włzytkiego. *RejWiz* 44v; *RejAp* 50; Pomierny człowiek w łwym łtanie vćciwym/ Ten iełt obrázem práwey cnoty żywym. *RejZwierc* 218, 105v, 139; *ModrzBaz* 102; Im łobie człowiek więcýy pomierny vymuie/ Tym mu więcýy od Bogá z łálki przyłtępuie *KochPieł* 36.

W połączeniach szeregowych (15): Tám on Philozoph rozwodził mu trudnołci około nábywánia bogactw/ [...] Potym trudnołci y niebełpiecznołci gołpodárłtwa káždego/ y inych wiele rzeczy mu rozwodziąc/ á chwalać mu wolny á pomierny á pocźciwy żywot. *RejWiz* A5v; POtym gdy iuż dzieciátko podrołcie/ [...] łthárayze mu łie pilno o iákiego cnotliwego/ łtátecznego/ trzeźwego/ á pomierneho preceptorá *RejZwierc* 7v; nie wádzi mu [młodemu człowiekowi] łie teź czálęm y do cudzych kráiow przeiechác/ á zwłázczá tám gđzie łą ludzie pomierni/ trzeźwi/ obyczáyni/ á iź

Ńie rozumem á poczćiwemi náukámi paráią. *RejZwierc* 16; ALe poŃtánowiŃy w łobie táki piékný pomierný á powážny żywot/ ták iákochmy o nim ŃyŃzeli/ ŃtoyŃe mocno przy nim *RejZwierc* 103; VżywiełŃ łobie onego wdziécznego pomiernego Ńpokoynego á zówŃdy wełólego żywotá Ńwoiego. *RejZwierc* 127, 20v, 34v, 51, 60v, 74 (14).

W charakterystycznych połączeniach: pomierny człowiek (ludzie) (9), kraj, preceptor, rada, sąsiad, towarzystwo (2); we (na) wszem pomierny (2).

*Wyrażenie: »pomierny żywot (a. żywotek, a. życie)« [szyk 26:7] (33): RejWiz 45v, 72v marg, A5v, Dd4v; pomierny żywot á poczćiwe życie tho iełŃ płátne v niego [u Boga]. RejPos 185v, 257; Nie byłó teŃ thák roznych á z dziwnymi wymyłŃy doktorow/ bárwirzow/ y dziwnych Cyrulikow. A czemu? IŃ pomierné życie byłó/ pomiernymi teŃ ziołki/ bez wŃzech trudnych przypraw/ przypádłá chorobkú łobie Ńnádnie vleczýli. *RejZwierc* 60; Wiécyby kto rzekł/ á thákŃe Ńie tu iuŃ tylko ná tę cnotú á ná ten pomierný żywot wŃzytko ogládáiąc iuŃ niczégoy dobrego vŃyć nie mamy? *RejZwierc* 144v; Pomierný żywot gdy go kto vŃywa/ Zdrowie y miełŃek Ńpełná záchowywa. *RejZwierc* [213]v; NapiékniefŃy Ńtan żywotek pomierný/ Przy zacney cnotie á káŃdemu wierný. *RejZwierc* 227, [28³]v, 51, 60v, 66, 67v (26); AcŃ tego niewiem/ iefli gđŃie indŃiey w pomiernym Ńyćiu Ńię kochał/ ále w Ńiemie ChełmŃkiej wiele iadał y pijał. *WerGoŃc* 243.*

*Szeregi: »bezpieczny a pomierný« (1): [stary człowiek] to ma w zyłku/ iŃ mu ony wdziéczne czáły márnie vplýnęły/ ktorých mogł w rołkofŃnym pokoiu á bełŃiecznym á pomiernym Ńywocie vŃyć *RejZwierc* 161. [Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.]*

*»pomierný a nadobny« (1): Bo gđŃie pomierný á nadobny Ńywoth/ y dłuŃŃze zdrowie/ y dłuŃŃze bogáctwo. [...] thám iuŃ v wŃzech miłóŃ y wŃzytkiego łáčne nábycie. *RejZwierc* 114v. [Ponadto w połączeniach szeregowych 2 r.]*

*»poczciwy a pomierný« [szyk 2:1] (3): A dobrze oni zacni ludzie Ńtárzy czynili/ gđŃ Ńie iuŃ tákie zbytki poczęły zámnaŃáć ná Ńwiecie/ thedy Ńrogie grozy y Ńrogie práwá ná to czynili y vłtáwiáli/ czego iefzceŃe y dŃiŃ w poćiwyh á w pomiernych kráioch zacni narodowie vŃywaia. *RejZwierc* 60v; Bo pátrŃ iŃ iuŃ ten łákomiec álbo teŃ ten potrzebniŃ ŃnadŃ wiécyey nędze vŃyć mułŃá niŃli człowiek Ńpokoyny á poćiwego á pomiernego Ńywothá. *RejZwierc* 105, 132v. [Ponadto w połączeniach szeregowych 4 r.]*

*»spokojny a pomierný« [szyk 4:2] (6): á iŃ teŃ bełŃdziefŃ chciál Ńpokoynego á pomiernego Ńywothá Ńwoiego vŃyć/ nie bądŃŃe teŃ iáko pień przy drodze nikomu nie poŃyteczny *RejZwierc* 112, [28³]v, 67v, 107, 122, 144v. [Ponadto w połączeniach szeregowych 3 r.]*

*»pomierný a stateczny« (1): A ták vmiárkowawłŃy Ńie tu nadobnie/ [...] á doŃtawłŃy ktemu łobie pomiernego á Ńtátecznego towarŃyŃtwa/ nadobna tho iełŃ rzecz młodemu człowiekowi do czudzych Ńie kráioŃ przeiełŃdzić *RejZwierc* 17v. [Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.]*

*»umiarkowany i pomierný« (1): on człowiek y w Ńprávach Ńwych/ y w przyrodzeniu Ńwym/ y w zdrowiu Ńwym/ ná czo go ony náthury [krew, kolera, flegma i melankolija] ciągná/ wđŃj nieiáko vmiarkowánłŃy y pomierniefŃy Ńtáć Ńie moŃe. *RejZwierc* 3v.*

*»pomierný a uważony« (1): A bowiem ći pielŃczółŃkowie co ie forthuná opánowálá á co ie rołŃpieŃiłá nigdy nie máiaŃ nic pewnego áni nic gruntownego okołó Ńiebie [...] A przedłŃie łobie lepiej tułŃá/ y lepiej Ńie im ich Ńprávý podobáiaŃ/ niŃli tych pomiernych á vważonych ludzi. *RejZwierc* 144v.*

W przen (2) :

Wyrażenie: »pomierne czasy« (2): Ale dobra myśl twoja i ochotne serce twoje niech zawżdy używa czałow wdzięcznych/ czałow pomiernych/ czałow poćciwie wesołych/ z miłym i z wdzięcznym i s poćciwym towarzystwem *RejZwierc* 102v, 165.

Przen (1) : Ciało twoje śmiertelne y dużą pomierną/ Żyć potem czoła twego/ prawicą św. wierną. *KlonWor* 44.

α. *W funkcji rzeczownika (3) :* Pomierne zawżdy bezpieczny. *RejZwierc* 105v marg, Bbbv.

Szereg: »pomierne a spokojne« (1): czałem też po árendach v mnichow włócząc sie żywota swego dokona [człowiek szukający urzędów]. Czego ow pomierne i spokojne wżycie kiego [!] śnadnie vsć może/ kiedy będzie chciał na równiejszym przećać/ i spokojnego żywota używać. *RejZwierc* 158v.

2. *Pomierzony; mensurabilis Mącz, Cn; dimensus Mącz (3) :* Mensurabilis, in Bibliis barbare legitur pro dimensionis capaci, Wmierne albo pomierne. *Mącz* 219d; tylko dwa grosza zwykłej Monety Polskiej z iednej ośiádłej włóki gdzie są pomiernie/ albo gdzie niemają włók grosz z iednego dymu/ także ośiádłego/ nam y potomkom naszym dla wyznania zwierzchności naszym królewskiej sobie zostawujemy. *SarnStat* 1189 [idem] 1060; [Role na miejskim gruncie są pomierne na łanów 53 *LustrRus* 5; Kmieci jest na pomiernych półankoch, ale nie na obszarach siedzących 12. *LustrRus* 10, 19; Na tym folwarku nie są role pomierne, na którym pszenice nie siewają nigdy. *LustrMalb* II 86].

W charakterystycznych połączeniach: pomierne łany, półanki, role, włóki (2).

3. *Służący do mierzenia (3) :*

Wyrażenia: [»pomierne ahtel«: Item do waru całego piwa nikt nie ma więcej brać ani czynić, jedno pomiernych poznańskich sprawiedliwych ahteli 42, pod winą 5 grzywien *WilkPozn* II 1564 nr 74.]

»kłoda pomierne« (1): Kłody piwne pomierne w piwnicy być mają iednokie: to iest/ iedny więtsze/ drugie połowicą mniejsze: aby były dwie równe iednej więtszej. *GostGosp* 56; [Jest potym w młynie kłoda pomierne, co się w nią wsypie [nie] więcej, aniż jedno 8 kor. siodu, którą młynarz przemierza siody *LustrMaz* II 58; *LustrRaw* 88].

»stągiew pomierne« (1): Na kápustę w każdym folwarku iednokiej miary stągiew być mają/ nic iedna drugiej więtsza/ iedno wżycie pomierne. *GostGosp* 72.

»sznur pomierne« = *funiculus mensurae PolAnt* (1): Y Podniosłem oczy moje/ i wyzrałem/ i moją żonę/ i wręce jego i sznur pomierne. *BudBib Zach* 2/1; [Po Grecku iest σχοῖνον, co dwie rzeczy znaczy/ i jako *Swidus* wazy/ *funiculum*, powrozek albo sznur pomierne: i z tym dział albo dziedzictwo: y rogożę albo łóżko z powrózków albo rogożę wczynione. *WujBib* 646b].

4. *Współmierne; condignus Vulg [ku czemu] (1) :* Nie są równe [condignae] utrapienia. [Rom 8/18] To iest nie są pomierne ku onej chwale. Bo utrapienia są krotkie y doczesne: i chwała ona wieczna y niekończona. *WujNT* 551.

5. *Dotyczący podatku zwanego „pomierne” (1) :* Ponieważ i tan Rycerki y Duchowny y ich poddani/ za nadaniem y wprzywilejowaniem Przodków naszym tę swobodę mają: iż Ciel żadnych ani

Myt wódnych/ tógowych/ pomiernych/ ták teź y ludzie ich od tego co fie im domá rodzi płácić winni nie łą. *SarnStat* 68 [*idem*] [*HerburtStat* 271 (*Linde*)].

a. [*W funkcji rzeczownika*: »pomierne« = *podatek płacony od towarów mierzonych*: we Włodzimierzu braćz pothemn [!] yako y winfzich miastach nałzich, y w Brzełczu pomyerne yelth od macze po pienyądzu *MetrKor* 1582 129/124v; Pomierne i solne do roku arendą czyni fl. 3/0/0 *LustrRus* 61, 110; List królewski dla miasta Bielska o płaceniu 53 kop lit. za pomierne, waźne, karczmy. *LustrPodl* 148, 30.]

6. Sprawiedliwy [na co] (1) :

Szereg: »gruntowny a pomierny« (1): ácz wiele obyczáiów podawano było/ iákoby fie ná té Podwody łkłádác miano: wżákże gruntownieyfy społób/ á ná wżytko pomiernieyfy nie zdał fie bydź/ iedno áby káždé miáfto y miálteczko z przerzeczonych trzy części łzofu dawáli ná tę potrzebę ná káždy rok *SarnStat* 972.

Synonimy: 1. *powściągłiwy, roztropny, rozważny, stateczny, umiarkowany, uważony.*

Cf **NIEPOMIERNY**